

Nederland en België bleken onverenigbaar

De oorzaken van de Belgische Opstand

De samenvoeging van België en Nederland onder Willem I was vanaf het begin af aan een lastige klus door de grote verschillen tussen beide gebieden. De uiteindelijke opstand vond plaats onder invloed van anticonservatieve liberalen, die door de Nederlandse overheid ernstig werden onderschat. Europese politiek besliste de zaak ten slotte.

Kleio gaat wat dieper in op de verplichte voorbeelden. Met behulp van deze achtergrondinformatie kunt u uw leerlingen nog beter voorbereiden op de examenstof. Een serie om te bewaren dus. Dit artikel geeft achtergrondinformatie bij het verplichte voorbeeld *Belgische Opstand (1830)*.

Na de nederlaag van Napoleon in 1815 herstellen de mogendheden de oude monarchieën en betrachten vooral vrede en stabiliteit in Europa. In Nederland kan koning Willem I van Oranje-Nassau de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden onderbrengen in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het wordt geen gemakkelijke hereniging. De tegenstellingen tussen beide landdelen situeren zich op terreinen die juist krachtige instrumenten voor staats- en natievorming moeten zijn: taal (Nederlands versus Frans), godsdienst (protestanten versus katholieken), economie (de industriële zuidelijke opmars versus de noordelijke handelsnatie) en financiën (de grote noordelijke schuld en hoge belastingen op basismiddelen). Willem I zet er zich alleszins voor in om zijn constructie te doen slagen en hij zorgt ook in het Zuiden voor een draagvlak binnen de elite en voor verwezenlijkingen die een blijvende invloed uitoefenen. De industriële, commerciële en financiële burgerij krijgt heel wat steun, en ook infrastructuur, onderwijs, wetenschap en cultuur worden gestimuleerd. In deze kringen klinken dan ook weinig oppositiegeluiden. Die zijn er wel in katholieke kringen. Tussen het protestantse Noorden en het katholieke Zuiden heerst wederzijds wantrouwen. Willem I staat bovendien in de traditie van de verlichte vorsten en zet hun politiek voort (de verkoop van genationaliseerde kerkelijke goederen, overheidscontrole op onderwijs en kerk, religieus pluralisme, etc.). Een minderheid van zuidelijke katholieken sluit erbij aan, maar de kerke-

Els Witte is emeritus-hoogleraar van de Vrije Universiteit Brussel.

lijke leiders, de clerus en overtuigde aanhangers van Rome verzetten zich ertegen. Liberalere katholieken komen op voor de vrijheid van godsdienst en onderwijs en willen zich op die wijze aan overheidscontrole onttrekken. Het regime van Willem I is ook een typisch restauratieregime, waarin oude en nieuwe politieke stromingen worden samengebracht. Vroegliberale krachten vallen de conservatieve concepten aan (een sterke monarchie, beperkte politieke inspraak en parlementaire controle, een adel met belangrijke posities, etc.). In het Zuiden is die stroming al in sterkere mate doorgedrongen dan in het Noorden. Een jongere generatie goed opgeleide liberalen en liberale katholieken zoeken toenadering tot elkaar en maken gebruik van de pers en van succesvolle en grootschalige petitieacties om heftig oppositie ►

Koning Willem I in 1819. Schilderij van Joseph Paelinck. Rijksmuseum.

te voeren. De regering en vooral de minister van Justitie, Cornelis van Maanen, beantwoorden die met harde repressie en blazen hierdoor de bruggen met deze opposanten op. De zuidelijke ministers zien dat met ongenoegen gebeuren. Vreedzaam overleg ligt nu niet meer voor de hand. Er ontstaat ruimte voor extremisme dat zich in 1830 in een revolutionaire beweging ontploft.

Sociaal protest

De harde kern van deze oppositiebeweging radicaliseert in de zomer van 1830. Ze zoekt een bredere achterban bij ambachtsslui, dienstpersoneel, arbeiders, dagloners en werklozen. De economische crisis die in datzelfde jaar heerst, doet het sociale protest in deze kringen toenemen. De regering en de ondernemers worden er verantwoordelijk voor gesteld. De revolutionairen kunnen dit protest aangrijpen om gewelddadige acties los te maken voor hun eigen politieke doelstellingen: de scheiding tussen Noord en Zuid. In Parijs hebben revolutionairen het restauratieregime van de Bourbons in juli 1830 omvergegooid. Deze gebeurtenissen stimuleren ontegenzeggelijk de Belgen. Ze krijgen trouwens hulp van Franse oud-militairen die in Brussel als echte geweldentrepreneurs optreden. De voorstelling van de vrijheidsstimulerende opera *De Stomme van Portici* wordt eind augustus 1830 het sein voor de eerste rellen.

De krachten van de Belgische revolutionairen worden door de koning en de regering ernstig onderschat. Verkeerde inschattingen hebben tot gevolg dat men veeleer achter de gebeurtenissen aanholt.

Zo treedt het leger eind augustus 1830 nauwelijks op en haalt de koning de gematigde oppositie naar de Staten-Generaal in Den Haag, zodat die de radicalen in Brussel nog moeilijk kan intomen. Door het leger worden vervolgens een paar tactische fouten gemaakt. De jonge bevelhebber, prins Frederik, maakt na vier dagen en talrijke doden en gewonden een einde aan de Brusselse Septembergevechten, waarbij aan Belgische zijde sluipschutters geduchte vijanden voor de troepen van het koninklijke leger in het Warandepark blijken te zijn geweest. Het wordt het begin van de terugtocht van het leger van Willem I uit het Zuiden. De Belgen hebben ondertussen vrijwilligerskorpsen tot stand gebracht om de gevechten aan te gaan. De Antwerpse citadel en de Maastrichtse vestingstad blijven in handen van het Noorden en ook de grenzen van het oude Nederland worden met succes beschermd, maar de andere zuidelijke gebieden komen in handen van de Belgische revolutionairen.

Hardhandige machtswissel

Op een hardhandige wijze voltrekken de Belgen nu de machtswissel. Afzettingen en bestraffingen van koningsgezinden hebben systematisch plaats. Wie aangevallen wordt of zich bedreigd voelt, vlucht. Bestuurders, burgemeesters, magistraten, journalisten, professoren en vooral belastingambtenaren zoeken het Noorden op, of Aken of Rijsel. Ballingengemeenschappen ontstaan op die manier. Noord-Nederlanders die zich in het Zuiden hadden gevestigd, zijn niet langer welkom en verlaten hals over kop het land. In Brussel worden overheidsgebouwen

Nederlandse troepen vallen in september 1830 Brussel binnen. Tekening uit 1885, British Library.

en woningen van koningsgezinden geplunderd en vernield. Oranjesymbolen worden verwijderd en straten van naam veranderd. Vooral radicale republikeinen slagen er vervolgens in om in november 1830 de voor de koning vernederende uitsluiting van de Nassaus van de Belgische troon aanvaard te krijgen. Die stemming heeft plaats in het Nationaal Congres, destituante die ondertussen door censuskiezers is verkozen.

Bij de aanvang van de revolutie in september 1830 ontstaat er echter een tegenbeweging, die gedragen wordt door de meerderheid van de zuidelijke elite (adel, economische burgerij, voormalige ambtenaren, magistraten en officieren). Zij willen van geen scheiding weten. Maar om een contrarevolutie te doen slagen heeft men het Nederlandse leger nodig, en dat blijkt een zwak punt. Zo wordt er in de lente van 1831 niet gebruikgemaakt van de crisisperiode waarin de Belgische revolutionairen zich bevinden. De voorbereide coup slaagt niet en het gezag wordt de revolutionairen niet ontnomen. De weg voor Leopold I ligt nu open. Op 21 juli 1831 legt hij de eed af aan de ondertussen tot stand gekomen Grondwet.

Europese invloed

Deze ontwikkeling heeft veel te maken met de opstelling van de Europese mogendheden. In Noord-Nederland wordt zoals verwacht met grote verontwaardiging op de Belgische revolutie gereageerd.

De nationalistische opstoot tijdens de Tiendaagse Veldtocht van begin augustus 1831 is bijzonder groot en het leger onder leiding van de prins van Oranje behaalt verschillende overwinningen. De Franse militaire interventie, met goedkeuring van Engeland, belet echter dat het succes verzilverd kan worden. Tot de lente van 1831 vindt Engeland een scheiding van Noord en Zuid met de prins van Oranje op de troon de beste oplossing. Het wil Frankrijk in de hand houden door ermee samen te werken, want een Europese oorlog moet te allen tijde vermeden worden. Maar als de orangistische coup van 26 maart mislukt, gaat Engeland ermee akkoord dat zijn andere kandidaat, prins Leopold van Saksen-Coburg, koning van België wordt en een huwelijk met een dochter van de Franse koning in het vooruitzicht wordt gesteld. De voorstanders van een onafhankelijk België krijgen dus de steun van de Europese mogendheden tijdens de lange periode (1831-1838) dat Willem I volhardt in zijn poging om de soevereiniteit van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden voor zijn dynastie te behouden. ■

Belgen komen in opstand tegen de Noord-Nederlandse regering in Brussel, september 1830. Geschilderd door Egide Charles Gustave Wappers in 1835. Koninklijke Museum voor Schone Kunsten van België.

Politieke geschiedenis van België

Els Witte schreef *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. In 2016 verscheen hiervan de twaalfde uitgave. Eerder schreef ze *De constructie van België (1828-1847)* en *Het verloren koninkrijk* over de Belgische orangisten.